

«САЛЮТ, КАМАРАДА ИВАН»

Украин кинодокументалистеринің белгелісі «Салют, Камарада Иван» деп фильм қайтамыс салым-қолдудың жетік турсақтайтынған. Ровно областа Войниң суурунч чуртаңымыз ол кижиңиң азы Иван Власович Вальчун. Оң партияга стажы 50 жыл ажит. Уаг болаш чарыктылаңчак амыралаш ол өрткен.

Оң намдарының «испан» арнынан, өске кези-биле бир дөмей, ук суурунч улуг-даа, биче-даа улустарына билдирген. Украинаның бар-ын таллазында суурдан үгерген ол оған Светловтуд су-рагыл «Гренадиния» маа-дыры бооп болур.

Республиканың Испанияны камгалачыларының одурунча кириеринч мурунда ол револю-люстур демиселдиң кадыг-берге шолазын өрткен.

Компартияның барын Ук-раинада Княгининиң чатар райкомунуң секретарин он ийи чыл хоругдалга буржуаз суд шийткен. Каржы-дошкун чурму-биле онза сурагылг Дубов кара-базында Валь-чун болаш оң эштерин сун-кал. Политиктиң хоругдал-чанын болур эрес-кайгад өзү-биле деңиз үгенинч 1937 чылың майда алыналган кара-кайгачы болган. Шо-пулак болаш хол-биле черни үттей каскаш, мунгаш кара-байжандан олар деңиз үгени-нер. Фашизм-биле аякы баш-кы демиселдиң чидиг олу

кыпкан, демиселдиң турар Испания беш куруениң кызы-гарын эртин, коммунистер че-дил келген. «Гренада черни тараачынарга өзэр» дээр өске чоңиарың оолдары-биле украин аякылар демиселдиң турган.

Болуңуң суурунч төөгү-нүң музейинде И. В. Вальчу-нун намдарының одурулары база кирген. Анаа келгенерг суурунч төөгүзү ол тайыл-бырлап турар.

Бо кижиңиң төөгүзүлден оң сөөлүг дайынчы демисел ки-жиеринч сеткил-сагыжын ажаок хайыктарлар. Вальчун, Тарас Шевченко аттыг интер-национал бригаданың рота политдурутуучу, хуңге ийип калган чер кырыңче болаш чы-ганылан кээп душкен. Дайын шөлүнде кирг арктан дайын-чыларың чедир соп чоранан дайынчыларынч бирезин чыткан Вальчунуң хорезиче чыдазын кири шанчыман. Хамык олу-неринч хоранында «Камара-да Иван» дикиг арктан, фа-шист комплагерге база дүжүп березин.

Төрөң суурунча оң оруу-уун болаш берге болган, ий-чаа-даа ол чедир келген, быжык туруштуп болаш чы-күдүг чорун салбаң. Эрткен өз дугайын чулугаргад ак дүктөр, курда бичугалат-тыган ол талакы курут чеч херечилең турар.

Амгы үеде Иван Власович-ниң хорезиче — Ленин болаш

Октябрь революцияның орден-нере. Чалгыс чер чуртут-ларындан бир шаңал — Ленин аттыг бо колхозтун хуңдугу даргазы ат. Колхоз дээр ол бандит октарга каш-даа үлет-тирген, бир катан ар балыг-латкан. Анаа ол чээрби беш чыл амыралаш.

Назы-чары улгаканыңдан база калкышлы кошкаш деңизинде колхоз баштаар че-риниң даргазы хуңдугезин ол анык холдарга хуңдугезин берген. Иван Вальчунуң чүг-дүз демисел чораның бот-танган: экономика, талазы-би-де быжык колхоз тургустун-ган, шөлдер болаш ферма-ларынч беримчес өскөн, суур чаартыган. Кол чүдү болза, кижиер. Ол үениң дургузун-да эки улутуручулары бол-гаш специалистери ол белет-кээ, партия кезигүтүңге ки-реринге рекомендацяларын олгарга берген.

Чалгыс салгал өзүп немеш-кен, патриотизмниң болгаш интернационалчу хуңдугезге, шычы чоруктук, черге бол-гаш тараачының ижине шычы болурунч өөрдизин хоочун ичи оң чаа отря-дынга дамчыдып берип турар.

К. ЗАКАЛЮК, А. ФЕДРИКЦИ,
СЭТА-ның корр.
М.линов, Ровно область.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

УЖУДУУШКУН КАТАП ЭГЕЛЭЭН

ХАНОВ. Фукук ортулук-тун чаа аэродромуна пасса-жирлериг баштайгы АН-24 самолёт хуңдугезин. Оң-биле Вьетнамынч муруну чүгүңе экономиктиң болгаш култур-дуг кол төгү Хошимин хоо-рай-биле республиканың кы-дыкы Мурнуу-Барын тала-зында, Сиам муғулаурунда турар эң улуг ортулук-биле агаардан харылаанын катан эгелээн ол бооп турар.

Хошимин — Фукук аразы-нын агаар орунун ажитты-ганы — чурттуң эң анык транспорт адыры болур Вьет-намынч хамаатын агаар ала-дуге көскү болуушкун бол-ган. Амыралаш агаар пассажир болгаш чүк чедир-ринч хемээли ыңыл-ла хой-зөөс бооп турар, чүе дээр, дайын сөөлүңүң экономиктиң хөгжүлдезиниң бергелери, ылангыда кывар чүдүлүң че-дишпез болгаш четир санын бекит мергешилдик кадр-ларынч чок бооп турары-биле ол талыбырлаптынар. Ынды-ла болза, совет «Аэрофлот» ыкшак «Хангоинг» Вьетнам-ның демээң чурбан сам-лёттар республиканың найыс-лааы Ханойдан чүгү Хоши-минге, Данаңге болгаш чурт-тун өске-даа хоорайларыңче зөөс, харын база акы-думма-лыкы Лаостун болгаш Кам-пучияны, өске-даа куруе-нинч найыскаларынча доктаамал ужул турар апар-ган.

Фукукта аэродрому чартканы — Вьетнам Соци-алист Республикага хамааты ужал чүдүлү хөгжүдери-биле ажаллап кылган программаны боттандырынын бир кезээ бооп турар. Ол программаны йугаар чоокку үеде Ратъада (Мурнуу-Барын эрик кы-дыкы), Далапта (Топ орту-лаш), Кондао (Вьетнамынч муруну чүгүңе) аэродром-ларынч чурттың кылар ужу-рунч. ССЭР-дең Вьетнаме-ч эвилет иштине болгаш чурт-тар аразының-даа ужал чүдү оруктарына эки талаарын көргүскөн, амгы үениң агаар лайнерлерин чорудуп берип турар. Ол самолёттары Совет Эвилелинин ужал чүдү

училиштеринге өөрдөп, бе-леткен ужудуктар болгаш штурманнар башкары чоруп турар.

КҮЧҮЛҮГ КОМБИНАТ
БЕЛГРАД. Битола хоорайда улуг даг-энергетика комби-нады туткаш, ажаллап кир-ген. Ону Совет Эвилелинин техниктиң дузазы-биле туткан. Югослав организациаларынч улутур тутуларын кылы-рган техниктиң дуза чедир-ри ийи чурттуң калы ажал-дамылганынч чалкы апар-ган хевирлеринч бирезин бооп турар. Совет Эвилели ол тала-зы-биле Югославияның де-миселде айткан тайбынча ынак инициативалары делегет байданын үнденин-биле эки-жидилин чедип алырынча, боо-чепекти, бирги эчелге аяролук чепектерин кызыр талазы-биле практиктиң ба-зымдарын кылып эгелээрине улаганын деп, Германияның Либерал-демо-краттың партияның Топ баштаар черин политиктиң комитети меделгезин. Америк аяролук чаа ракеталарын Барын Европаның чамдык чурттарына экеп тургузар дээр «Ян-биле» холбаштыр Европаның улустарының кы-рында дигерлп келген кыжа-

НА 300 КОМБАЙН
ГАВАНА. Кубаның Олынга хоорайында Октябрь Револю-цияның 60 чылы аттыг комбинаттын кол конвейерин-де бо чыдаң эгезинден бээр кылдыгың уш чүс дугаар хымырынч ажал алыр аом-байы кылдынып үнгөн. Ол комбайның совет болгаш куба инженерлер калы чогаалып тургускан. Бир машина-ла хымырынч кезикчилер — ма-четероларның бүдүн бригада-зынын орунуга ажаллап, оларын чигир хымырчының шөлүңе аар ажалдан хостар аргалы.

11 МИЛЛИОН ТОННА ДЭЭШ
ПРАГА. Чехословакияның тараачыларының мурунда бо чылын шыгачыларга 11 миллион тонна тарааны сава-лап, урарынын сорулганы сал-дыган. Специалистеринч са-нап турары-биле алырга, ол боттанып болур сорулга. Кы-зыл-тастың совет сорттарын тараан болгаш тарааны эс-түренинч совет аргалары ажаллап ыңдыг чедипкиниң үнденин бооп турар.

АЖААП АЛЫШКЫН БУДАПЕШТ. Венгрияның тараа шөлдеринде ажал алышкын ажаллап дүн келген туудум-на улам калба-рып турар. Амгы үеде рес-публиканың бүгү областтары-ның кур ажал-агылары бол-гаш кооперативтери кызыл-тас ажал алышкынча келген. Коза ажал-ишчилер бо чылын 13 миллион ажал алыр ужурут. Ону тараан черинч бешки кезинден ажал ап четтиргенин сөөл-гү меделерден билдинип ту-рар.

Тараа программаның күс-сөөдүнде идекпейлг киржип турар ажал-агылар ажал алышкынның муруну оду-рунда чоруп турар. Ол 1981 чылында боттанып эгелзген про-грамма йугаар бо беш чыл-дык тоннуңгө чедир кызыл-тастың болгаш кукурузаның дүжүдүн гектардан-на орту-маа-биле 20 пентер беаиде-рин көрүп турар.

Ленинниң партияның төөгү-зүңде алаарың болуушкуну — РСДРП-нің II съездиниң 80 чылын байырагына совет кижиер идекпейлг белетке-нип турар. СЭТА-ның корреспонденттериниң дыңытканы бола:

МОСКВА. ССЭР-де Револю-цияның төп музейинч ажал-лаңчылары, Москваңың чога-дыкчы ажаллаңчылары саста-вында кирген агитбригада ал-даргы юбилейге турсаактан агитжудуушкуну Россия Фе-дерациянынч хоорайларына чоруткан. Социалист болгаш коммунист тургузуушкунуң бүгү үе-чадаларын СЭКП-ниң хой талакы ажал-чору-дугазын чорутуп турар лек-цияларынч оңок, СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Плену-мун штипплериниң дугайында олар чугаалааннар.

Музейниң ажаллаңчылары-ның белеткенин «РСДРП ТК-ның чалгыт типографиязы,

(1905—1966 чч.) көжүп чо-руур делеге улуг соуургал-ды болдурун.

РСДРП-нің ийги съезди-нин белеткениң болгаш эрттериниң партияның пар-ламентинч ролуң дугайың ол тайылбырлап турар.

МИНСК. Партияның хоо-чунары-биле аныктарың ужуражышкыны РСДРП-нің I съездиниң бажы-музейинч 1917 чылдан бээр СЭКП кезигүчү В. Ваверо-вчү чүе чугаалааны-биле эге-лээн. Балтиң матрозу чоран, Кышкы ордуңуң чаа хал-даашкының киржикчиң Октябрь революцияга бол-гаш хамааты дайыныга кир-жи чоранының дугайында сактышкыны-биле үлеш-кен, Совет эрге-чатырганы бы-жылаары дээр демиселдиң дугайың чугаалаан.

Алардыкы болуушкунга ту-раскааткан белетке үезинде музейлеринч ажал хуңерин,

партияның хоочунарына ту-раскааткан кезеэлерин эртти-рип турар. Көжүп чоруп де-лелдер республика штиппе-чоруп турар. Партияның эр-тин келген 80 чылдарына турсаактан нийтиел-поли-тиктиң номчулалар, эртем-практиктиң конференциялар хоорайларга болгаш районна-рга эрткилзэн.

ТБИЛИСИ. Алабар типо-графия-музейге кижэ үзүлсө. Ол 1903 чылда ажиттыган. РСДРП-нің II съездиниң документиер, В. И. Ленин-ниң ажаллары, уугулаштар, хуудастар, дептержештер грузин, орус болгаш армян дылаарга маңа парлаттыган.

Музей-типографияның тур-лаштың алабар бээр анаа беш миллион кире кижэ көрү-ген. Пионерлер болгаш ком-сомола хуңдуг алышкыны, өске-даа байыртгы хемчеге-рин аңаа эрттирип турар.

ЧИЛИ УЛУСКА ДЕТКИМЧЕ

БЕРЛИН. (СЭТА). Немец хостуг профессорлериң Топ баштаар чери Чилиниң ажал-чы чоңиарының Национал уаурутку чогулганың адрез-инче чааа чоруткан болгаш Пиночеттинч шериг-фашистиң өзү-чурмуң дүжүр дээр маалдарыг демиселди чорудуп турар Чилиниң улау-биле эл-пектиң каттыштырылганын Германияның Социалисттик чалгыс аай партия-зынч ТК-зынч Политбюро кезигүчү, немец хостуг проф-фессорлериң Топ баштаар чериниң даргазы Гарри Тиш-тинч ат салганы документизин-де.

Чилиниң ажалчы чоңиары-биле эл-пектиң каттыштырыл-ганынч итергелеринч Делегация хеврээрлеринч демократтыг федерацияны база кылган.

ПРАГА. (СЭТА). Чилиде диктаторжу өзү-чурмуң уаурут улус массаларының күчүлүг демиселди фашизмге уаурут шим-чээшкенин өзүлгезин болгаш чалгыс эвин, Пиночеттинч ту-

ружуңуң кошкы бергенин хев-ричеп турар-дыр деп, Чехо-словакияның «Правда» солуну билзэ. Чилиниң ажалчы чоңиары демиселди башка тараа-биле улам деңиз чала-ге колдурткен.

Чилиниң ажалчы чоңиары-ның чалгыс эвин божаңдадыр сорулга-биле америк админи-страция Сантьягода болуңу элчининч дамчытар Чилиниң чамдык профессорлериң уаурут-чулары-биле сүткээлг бол-лап турарың «Правда» солун сойлап илерекең.

Чили элчил күштеринч улам ий-ги өздүлзүн болдурбас үлгө-Вашингтон калың-даа үлгө-дигерин кылырыңдан чалды-май турар-дыр деп, солун меделгезин.

МЕХИКО. (СЭТА). Пино-четтин өзү-чурмуңа уаураа-нышкының Чилиде национал хуңун деткээр хой муң кижэ киржикчилер чыскаал Мекс-иканың найыскалыга болган. Оң киржикчилери — поли-тиктиң партияларынч, проф-фессорлор болгаш хей-инти ор-ганлашкыларынч төлөөлекчи-лери, Мексикада чурттал ту-рар политиктиң чалы ажал-лаңчылар Пиночеттинч шериг-фашист хуңтанзынч чоңаа уаурут дериң үлгөдигерин шыңгым буруу шапкан.

ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН

БЕРЛИН. (СЭТА). ГДР-ниң Национал фронтунуң составына кирип турар поли-тиктиң партиялар меделелер кылган болгаш социалист чурттарың партияның бо-гаш куруениң уаурутку ажаллаңчыларың Москвага ужуражышкының түңнелерин долдуз-биле дет-киңи турарын меделгезинер.

Москва ужуражышкыныга хуңдуг алынганы калы кылган меделелде айткан тайбынча ынак инициативалары делегет байданын үнденин-биле эки-жидилин чедип алырынча, боо-чепекти, бирги эчелге аяролук чепектерин кызыр талазы-биле практиктиң ба-зымдарын кылып эгелээрине улаганын деп, Германияның Либерал-демо-краттың партияның Топ баштаар черин политиктиң комитети меделгезин. Америк аяролук чаа ракеталарын Барын Европаның чамдык чурттарына экеп тургузар дээр «Ян-биле» холбаштыр Европаның улустарының кы-рында дигерлп келген кыжа-

куруелери дем-биле социали-зми болгаш тайбынч кам-галаарыга штипперинч база катан илерегелзээр.

Социалист чурттарың партияның болгаш куруениң уауруткулары аяролук дайы-ны белекелениң политика-зыга уаурут боттарың бүгү аргалары-биле хөдөлгөңге чүткүлдүн база катан бир эл-пектиң көргүскөңнөр деп, Германияның Либерал-демо-краттың партияның Топ баштаар черин политиктиң комитети меделгезин. Америк аяролук чаа ракеталарын Барын Европаның чамдык чурттарына экеп тургузар дээр «Ян-биле» холбаштыр Европаның улустарының кы-рында дигерлп келген кыжа-

нышкының чайлаары эе-даа орай эвес.

Тургузуган амгы байла-дарың үезинде Женевада чугаалажышкынарга Совет Эвилелиниң көдүргөң чогу-мчалыг саналдар дең эргениң болгаш бир дөмей айыл чок болурунч принципиниң дүш-тур кайы-кайыңа тааржыр дугурулгаларга үнденин бо-луп турар. Боо-чепекти эиле-ре буаурунч кызыгарлаар болгаш чепекеленишкыни дү-жүр талазы-биле сорулга-лар дугайында Москвага ху-лал алынганы калы кылган меделелде саналдар тайбы-ны камгалаарыңче, аяролук дайының кыжанышкыны узуукаарыңч улаганы.

КУБА КОММУНИСТЕР ПЛЕНУМУ

ГАВАНА. (СЭТА). Анаа Кубаның Компартияның ТК-зынч 7-иң Пленуму бооп, орта эрткин үеде республика-ның социал-экономика хөг-жүлдезиниң түңнелерин чуга-лааңчы көргөн. Анаа пар-тияның иштине политика та-лазы-биле болгаш делегет аразында-даа ажал-чоруду-ганынч дугайында Кубаның Компартия ТК-зынч илесте-лиң байданы. Пленумуң кир-жикчилери кылдыган ажал-

дың түңнелерин чалгыс үн-биле чүдүлдүгзүп, партияның планынч күсөдигеринч хев-рзиге бүгү улустук хуңун салырыңч чугула ролуң меделгезин.

Кубаның Компартия ТК-зы-ның бирги секретары, рес-публиканың Күрүнө Чогулганың Кириниң Министрлер Чогул-ганың даргазы Фидель Кастро пленумга түнел сөс ап, үе-ге чугаалаан.

БУР. Велико-Тырново даалга доктааң алыр херек-селдерин кылар завод — бол-гар электрониканың эң улуг буауруелеринч бирезин. ЭДЧ кезигүч чурттар-биле, хамыктың мурунда ССЭР-биле сырың кады ажаллажы-ганың ачында республика ээкртунуң техниканы кылып үндүр талазы-биле муруну одуружге үнгөн. Амгы үеде болгар экспорттук дыка хой уаурут электроник болгаш электротехниктиң кылаларга онажып турар.

ЧУРУКТА: Велико-Тырново-да заводтук инженерлери М. Еовачева биле Р. Цеев олар.

БТА—СЭТА-ның фотоу.

ОНЗА БАЙДАЛДЫ УЗАТКАН

ХАРАРЕ. (СЭТА). Зимбаб-вонч чааа чуртка онза бай-лаады ам-даа 6 ай узадыр деп штипперлзэн. Ол дуга-йында чүе чугаалаан даш-тык херектер министр Г. Ушевокуне республиканың чааа онза бүрүн эргелер даштыкы болгаш иштине-даа дайынында революцияның чааал алышкыны камгалаарыга эргежок чугула бооп турарын меделгезин. Эрг-ги тургузугуң күштери кал-бак улус массаларыңч эрге-ажымтарыга дүшүрт социал-экономика ханы чаартыла-лары тургузарыга күштүг уурауларын турар деп, ол чу-гаалаан.

Контрреволюция болгаш реакция кайы-даа үе-де кара салгышты согуушкуну кылып болур.

Зимбабвонч чааа социали-сттиң нийтиелдин үнденин-ринч тургузарыңч улаңыш-кының чалгыш чокка бот-таандырып турарын министр меделгезин. Чурттуң ажалчы чоңиары «Коза» ажал-агыны коллективизаа, национал-демократияны планга үндө-лөп чорударыңч ишчилери-биле национал чаартылганы эң нарын сорулгаларын шти-пперлзэр ужурут.

Мурнуу-африкан патриот-тарга уаурут терроржу кампа-нини өсөкүдүп үндүргөн, «фронт чогууну» дээр куру-нелерге уаурут агрессияны кы-лып турар Мурнуу-Африка Республиканың сөөк-эзы м-га-гаар өзү-чурмуңуң үлгө-дигеринч республиканың шыңгым айылды болдуруп турар. Зимбабвонч деаисэ-ринге сөөк-эзы илгакчылары-дээр.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

● **БОНН.** Ол чурттуң иш-тинде дайыга уаурут шимчээш-кың коммунист салдардаа дээриниң дугайында ГФР-ниң реаксылыг боттанынч чучуруушкунуңа ГСДП-ден буадаластың депутат Аль-фонс Павельч уурауланган.

Боо-чепекти эилере буау-рине болгаш ортук амыралы-шылдың чад америк аяролук ракеталарын ГДР-ге тургуза-рына уаурут демиселдиң турар боттуктеринч болгаш организа-цияларынч аразында ГДР-ниң кезигүчү чүлге хемчиг хуңу элзеп турарын ол «Норддойер Рунфунг» радио-стацияга интервьозунга чу-гаалаан.

● **БЕРЛУТ.** Партизаннар-ның чедипкиниң хөдөлгөң-кениринч түңнелде Изра-иль эжелекчилер Ливанда эжелекчилер районнага улам-да хой чидиргелер таваржып турар. Тель-Авив ливан патриоттарын улам ул-галып турар удуулашының ийи базар күш чок бооп турарын минир ужурга таварышкан. Израиль чепек-ти күштеринч албан ужу-рунда төлөөлекчилеринч чуга-лааның-биле алырга, партизан-нар бо чыдаң чүлге июнь айында интервьозунч уаурут 51 хөдөлгөңчилеринч чедип-киниң кылган. Ол шөп хал-даашкыны үезинде дайын-чы он-он солдаттарын бол-гаш офицерлерин чыскаалдан ундүргөн.

● **КАНБЕРРА.** Брисбенниң профессорлериң Австралияның Брисбен (Квинсленд штат) португа «Текса» дээр америк ракетка крейсериңиң июль 14 келгенине удуулашының илерекең. Португү сөөртүкү судноларыңч ажалчыларынч ол америк шериг кораблы турар черинче чедирбес бис деп меделгезин. Порт ажал-чыларының федерацияның кезигүчү чалгыс хуңуң ажал сокадышкыны чар-лаан. Ажал сокадышкыныга Брисбенниң салыг суднола-рының штипперинч база кир-жиңиң федерацияның төлө-лекчи А. Мойнхун медел-гезин. «Бистер аяролук дайы-нча чедирип болур бүгү х-дө-лишкының болдурбазын күзеп турар бис» — деп, ол чугаалаан.

● **ПАРИЖ.** Чадтың найы-скалы — Наджменад Франс Пресс агентлигиниң дамчыт-каны-биле алырга, ийла зар шериглеринч ам-даа 350 сол-даттары болгаш француз бу-дурттарың «Мирад» дээр үш самолёт челе берген. Шериг-леринч аэропортка утку алган. Заиринч алынынч чугаала-ны-биле алырга, солдаттары болгаш самолёттары-даа Наджменаның амгы өзү-чур-муң баштыңы Хиссен Хабре-нин эргезинче дамчыдып бээр болгаш ол «оларын кааа-ла күзээр болдур, анаа кандыг-даа үеде» ажаллап болур. Ол агентлидинч дыңытканы-биле алырга, Заиринч чааа Ча-та добузун экспедиция корпу-зунуң санын чоокку хуңерде 2 муң кижэ чедирине чар-лаан. Маанаа Чад оң оң муру-нунда Чадде 250 комаластар-ны, ол ыкшак дайынчы база транспорт самолёттарын, оң иштине америк буауругенинч самолётун чорутканы билдир-ген.

● **РИМ.** Италияның кине-матогрфия болгаш телевиде-ние компанияларыңч ажал-лаңчылар бүгү-штини ажал сокадышкыны кылганнар. Анаа 5 муң ажал кижэ — техниктер, операторлар, ак-тёрлар киришкен. Олар чаа күш-ажалы дугурулгаларын кылыры болгаш оларга ажал-лаңчылар улагуларыңч төлө-лөкчүлериң байданы экижиде-рин айттырын негеп турар.

Атеизм темазыңа

ОЛАР КЫМГА ХЕРЕГИЛ?

«Кара» хамнар тыттып, ка-жыдалга таварышкан, сал-дыкчак салгыс-сеткилдиг ийи, чалгыс кижиеринч төөрдиг, өлгөн кижиниң 7 база 49 хо-нуун эрттирип, төлө салып чоруп чарыктынч, арын-нуу-рун шыкыган, меңең, хуу-рмак кижилеринч бар апар-ганынча сеткил хомудан чо-руур.

Шаңда, бичин чораш көр-гөн, билгенин мындап. Өлгөн кижэ ажаарыга мергезинч ламаны чалаар. Ол лама ма-чези кижини эде, хер чыты-рар, ону дүрүм йугаар бой-дустун беш хевиринч шер, сүт, от, агаар, ишл бирезин-ге ажаар десе-даа, мөңгөн кижиниң мөчү-сөөгү чүчү-хо-биле орааган, ховуга аппа-рып, чер кырынга салып каар турган. Өлгөн кижиниң 49 хоноун эрттирери чурумунч боор чораш. Чоок төөрдери чыгып алгаш, мөңгөн кижиниң аажы-чатын, кандыг мер-

гежиладг, күзөлдиг чоранын салгып чугаалаар. Ишкен, чиген аш-чөмгөн, дээжиниң өлгөң өртүрү, арагалаас, хой шүдүл-даа ундүрбес.

Ала-огбениң ол йүдүлү, чалкылы чоорту өскериле-өскериле «кара» хамнарга чедирип келген.

Сөөлү үеде коды суур бурунча «кара» көрүрлөр тыттып турары элестип. Оларынч аразында анык-даа, кырган-даа, эр, херзөөн-даа кижилер бар. Кижэ хөржү-дериң йүдүлү эрттирерде сарыг шаңынын ном-суау-рунда айтканын йугаар түс-көй буяны лама эрттирер чораш деп үстүңде калыс чу-гаалаан. Ол үени амгызыга канчап дензиринч! Кижэ буру-зү эртем-билгилг, үжүк-би-жиктиң-дыр. От кысып чо-руур амыз чаа «хамнар», «ламалар» кааа, чүпү өө-рө-ниң, биллп алганынч! Олар-да ырмалар, эгенир арын-

нуур чок. Харын кончаа сүр-диг хоптак кижилер-дыр. Маанаа күлө Чадаанадан ийи кижикти көргүзбөй. Ол хоорайда чурттал турар, 50 хар чедип турар Кызыл-оол Монгуш дээрин хей-интиге ажитты ажал кылбас, арын-чүгү арагалаар, мөңгөн кижэ-лерге сан салып, оон-биле амыралаш чорору. Оң бар-бас, чепес чери-даа чок: Сүт-Хөл, Баян-Тала, Ийме, Бажык-Алаа дээр чоруп каар. Кээр салып чаны база бар. Бир-ле азыг, булуң черге к у-руупкан, төлгөсөй каапар. Оң уаурут алган акша-ко-песин арагага чарыгаар. Ийи хевиринч хирн постун оңу бечин көзүлбөс, арын-ба-жи, хоо дег кара. Хой-инти чери-дир-даа деп бодал чок, элест-тендиң кылдыр эзирип алгаш, «кук-куу» деп алгы-рып каап чорору. Улус ону «кукушка» деп шөлалар апарган. Кезээде эзирип чо-

руур. «Куккушка» эзирип серге-дир черге та чече хонган. Мындагы улумал тоянчыга чүзү дээр бузуреп, акша-ко-песин кижилер берип тура-рыл?

Татьяна Арапчаа деп «хам» бар. Доктаамал арагалаар. «Ол кижэ азыр-дыр. Бо кижэ удавас өлүр-дүр» деп оң-меге таралдып, үргүлчү шөпкү, бажынар кезип, «хам» чорору. Ынчанга «шөпкүр хам» деп шөла а-лган. «Шөпкүр хам» Баян-Тала бир малчынынч төрө-лиң 49 хоноун эрттирген. Шүүлени дээр ужа-тошту-даа суй, акшаны-даа карманнады берген, автобус доктар черге ажал каан. Автобус манаан эзирип «хам» олтура ужул каарга, ужа-тожун, аш-чөм-иң-и-хуш дойдан

МАЯКОВСКИЙНИ ОЧУДДУРУП ТУРА...

Владимир Владимирович Маяковский 1893 чылдың июль 19 чазында төрүттүнгөн. Маяковскийниң адия бешин динианаан үем турган. Ам болуп чорутурумга, мээң башкыларым бистерин көчүт хайгаралдыг кижизинде чоран-дыр. Чадана школанын Кызылдан башкылар келтирээ. Оларын аразыга Монгуш Шайнаа база бар болган. Ычан бистин школан башкылары хүндүс кичээл эрттирип каан, кечээни дүргү бистерин биле кады турар чүве: бистин онаалга кылырмысты хынаар, бистерге орус дымдан бир-ле чогаалчыныч чогаалын очуудуруп бээр турган. Бир катан Шайнаа башкы бистин онаалга кылып алганмысты база катан хынап көргөш, мында дил:

— Мен силерге совет шүдүкчү Маяковскийни шүдүктүрүн очуудуруп берейн. Таптыр дымнаар!

Ол шүдүктүң кол утказы ыраажы кижиниң чачын чечен шүдүктүң чачын оодуртга турар ужурулуун дугайында чүве. Ычан тергини шүдүктү Владимир Маяковскийни чогаалы биле баштай танышканым ол. «Маяковскийни шүдүктүрүн очуудуруп көрө» деп кордал школачы чылдарымдан а эгелээ чүве.

Дөрт дорт чылдың күзүндө Кызылдан В. И. Ленин аттыг ийи дугаар школазынга келдим. Орус дымды шым-

Ооң иштинге «Чугурук Сара» деп романын хол-биле бижээң созу болган Владимир Маяковскийниң «Эки-ле-дир» деп шүдүктүрүн очуудуруп бар чүве.

Чүдөшүн шимин туталаар мен. Мээң ол очуудурум Оор-жак Хойлааа башкы чүгүртү көргөш, мында диген:

— Сөс сүрүп очуудурум-дир сен. Тыважыдып очууду-рар херек.

Оон ам ол хирелиг очууду-гамны база катан чаарткан мен. Оюн Чексей угбайга ол очуудурум чара машиналат-кан, чогаалчылар черинге апарып берген мен. Олар Кар-ламович Саган-оол, Степан Абганович Сарыг-оол, Сергей Баканович Пюрюб суглар мээң ол очуудурум сайгарылгазын кылган чүве. Мээң ол очууду-рар хирелиг болган. Оон ам катан база очуудурум мен.

Дүржүлгалдыг очуудурум Николай Кочевни Тав-Сам-бу мээң ол очуудурум номчу-коргөш, ачылыг сүмезин кат-кан чүве.

— Ооргазы тургустура бер-ген очууду-рар. Шыраак ки-жиге редакторлаткан, үлдү-рүп ап болуур очууду-рар. Сергей Пюрюбге редакторла-тып алар-дыр!— диген. Сер-гей Баканович мээң ол очууду-гамны хол тутуур дуулашкан болган 1959 чылда Владимир Маяковскийниң «Эки-ле-дир» деп шүдүктүрүн тыва дилга тускый пом бооп үндү.

Владимир Маяковскийниң улуг шүдүктүрүн очуудурум аас-кежиктиг болган мен. Мээң очуудурум тыва чечен чогаалдыг улуг орбелери номчуп коргөш, дөткөн чоразы-нын ултас мен. Мээң ол очууду-гамны Тываның улустун чо-гаалчы Сергей Пюрюб чечен сөзү хооголап редакторла-зынга өртүр чорур мен.

Шимин согасп көрөй. Оон ам база ол очуудурум улам экижилди келдим. Ол шүдү-ктүң ийи дугаар үндүрүлгө-ни база болган. «Шүдүктү-дүр» деп 1977 чылда үнгөн номга Владимир Маяковскийниң ийи шүдүктүрүн кирген. Тыва АССР-ниң культуразынын ал-дарлыг аймакчызы Юрий Кюнзегеш «Владимир Ильич Ленин» деп шүдүктүрүн очууду-рар. Мен «Эки-ле-дир» деп шүдүктүрүн очуудурум. Ол номчу редактор болза Ук-раинааның комсомол шакиля-ны лауреады шүдүкчү Алек-сандар Даржай болган. Ол база дыка ужурул—шүдүкчү-лөр салгалы деп чүве ол деп ала-чайгаар амырап чорур мен.

М. КЕНИН-ЛОПКАН.

КУРСК ЭЭТПЭЭНГЕ

Совет улус Курск тулауш-кунуун 40 чылын демдегеп турар. Төгүлүг бо тулауш-кунга болган немес-фашисттер шериглерин аңаа чылча шава-рынга 133-кү ужуз чүдү по-лугуна ужудукчулары база кыршкен.

Ол полктун үшкү эскадри-лязынга «ЯК-76» деп он шүдүгелдекчи самолеттарны 1943 чылдың март 16-да хүдээлип берген. А ух самолет-тарны Тываның ажалыч чон-парыны ашха-хоронилериниң күсели-биле бөдүрүп кылган турган. Полктун дайынчылары самолеттарын хүдээл алган соонда оларын шийгээлиг алырын доран-на эгелей бер-ген. Баштайгы үеде өөредил-гени Чкаловская аэродромга, а майынч эгезинден соңгаар Курск ээтипэниң чогууда Ду-бовое аэродромга кылган.

Агаарга тергилдеди чаалап алыр талазы-биле май болган юмь айлара кылган хал-дашкынарга полк киришкен. Дайынчы шериглерин бол-аш фашистериниң тылда объектилерин бомбалап турган болук улуз самолеттарын үдээрине полктун ужудукчу-лары кирип, дайынчы ала-галарын чедикшииниң күс-седи келген.

1943 чылдың июль чедип келген. Дайынчы ужуз чүдү-дү-биле калың-лошкун ту-лаушкунуна агаарга үргүчүл-лөп турган. Чер кырынга түр-када оожум турган-даа болза, фашистер улуз шаваар хал-дашкына белектенин эгелээ-

нин совет ужудукчулар база билиш турган. Сталинград чогуунга болган дайын чору-дугаларының өске-даа фрон-туларына аштырышкыны лээш өжөөн негээрин Гитлер болган оон генералдары ора-дашканыр.

Ийги фронтун ажитти-маалыг фашистер ажыла-шаан, Барыин Европада хой саныг шериглерин болган дайынчы техниканы совет-герман фронтунга октаалар. «Топ» болган «Мурнуу чүк» деп ийи армияларын күжү-биле Курск ээтипэниң совет шериглерин бүдээлээрин бо-лаш бүрүн уузкаарын фаши-сттер команддала ынаарда планнаан. Гитлердиң команд-дал ол соругла-биле шаваар халдашкынын эгезинде 900 муң ажыг солдаттарын, офи-церлерин, 2700 хире танкыла-рын, 10 муң үгөр-бооларны болган минометтарын, 2 муң ажыг самолеттарын моонунга. Фашисттер команддала мораль-политиктиг талазы-биле куу-лаан шериглериниң сагым-сеткилин көдүрүнгө, совет шериглерге согушкунарын таварыштарына «тигра», «пантера» деп чаа танкыла-ры, «Фок-Вульф-190» болган «Хеншель-129» деп самол-еттарын аягылардан оралдажы-турган.

Совет команддала Курск ээтипэни хой шериглерин бо-лаш дайынчы техниканы ба-за моонунга. 133-кү ужуз чүдү полугуна самолеттар кирип турган девискээрге,

Ольховатка улаанышкыныга фашистер «тигра» деп танкыла-рынга чаглатканын алган, ша-ваар халдашкынын эгелээ. 10-15 «тигрлерин» соо-биле 50-100 чедир ортукмак тан-кылар база халдан киришкен. Дайынчы шериглерин бистин шериглерин күчүдүг боо-лашкыны-биле уткаан. Боду-нуң хемчээлиниң болган хан төгүшкүнуң талазы-биле кал-жан-даа болуп көрбөзү улуг тулаушкун Курск ээтипэниг эгелээ.

Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуков чынак дег ол хүнерин сагыммыаан, ми-чаж берген болган хой саныг самолеттарынга лээш фа-шистер совет «кызыл хары-галарын» агаарга дүргөп уу-ткаарын оралдашканыр. Ын-чалажок эрес-маалыгтыг совет ужудукчулар дайынчыны 6 самолеттарын уузкаан бо-лаш агаар дегемин фаши-стерден ынаарда бүтүн хо-таан.

Курск тулаушкунуна үе-зинде 133-кү ужуз чүдү полугу-нуң ужудукчуларының эрес-маалыгтыг чорунуң дугайында Тываның ажалыч чонпары өөрүшкү болган чоргаарал-биле уткаан. Полктун ужу-дукчулары дайынчыны төнү-зүңгө чедир фашистерниң 169 самолеттарын уузкаан. Полк-ту Кызыл Тук орден-биле шагнаан, беш ужудукчуларга Совет Эвилелиниң Маалдыр Бедик атты тывыскан.

В. Новиковтуң удурулга-зы-биле ужудукчулар С. Си-лаев, А. Фолькин, М. Нови-ков, В. Лещинский, У. Мамин олар «ЯК-76» самолеттар-биле Курск тулаушкунуң баш-тайгы хүнериниң бирээинде Поньрының, Ольховатканың районнарыга бистин шеригле-риниң агаардан дөткөн, дай-ынчыны самолеттарын хал-дашкынырыдан камгалат турган. Тываның ажалыч чон-парының белекке берген само-леттары-биле олар ужудукчу-нуу кылганыр. Дайынчыны самолеттары-биле олар ужу-жа берген болган хой саныг самолеттарынга лээш фа-шистер совет «кызыл хары-галарын» агаарга дүргөп уу-ткаарын оралдашканыр. Ын-чалажок эрес-маалыгтыг совет ужудукчулар дайынчыны 6 самолеттарын уузкаан бо-лаш агаар дегемин фаши-стерден ынаарда бүтүн хо-таан.

Курск тулаушкунуна үе-зинде 133-кү ужуз чүдү полугу-нуң ужудукчуларының эрес-маалыгтыг чорунуң дугайында Тываның ажалыч чонпары өөрүшкү болган чоргаарал-биле уткаан. Полктун ужу-дукчулары дайынчыны төнү-зүңгө чедир фашистерниң 169 самолеттарын уузкаан. Полк-ту Кызыл Тук орден-биле шагнаан, беш ужудукчуларга Совет Эвилелиниң Маалдыр Бедик атты тывыскан.

П. ФИЛИПОВ, кураавыда полковник.

Амидиралдан

ч у г а а

ЭШТИР-БОРА

«Эки айтка ээ хой, эки кижээ эш хой»— деп үле-гер чугааның утказында дүүшкен айт дугайында чугаалаксаан ийик мен. Манай эжим сунуң Бора аскырын муунукаас кижя До-Терекке ховар турган. Чорук чымчак, манай тур-да, ана ужуз күш-ла, суг-га эштир келерге, артын-да хөрээ сугке кирбес, агым хемин кууу бешин батпас кайгамчык мал чо-раан. Дөзгө айт сүре бер-генде, боду билер, ону мунган кижя башкарбас, дескен айттың ирбазын сыгар. Чыгыгга бөрүлөр халдан келзе, чыгыгже оларын чаглатпас-даа чо-раан. Өөрүн беле хавыр-гаш, дайын-араатанарга үдүр ийи бут кырынга ту-руптар. Шагда ыт-куш мал-маганга аажок айымалыг турган. Ынчалдаа-даа Эш-тир-Бораның өөр чыгыг-зында кууу, шаваа хоран көрбөзү деп. Манай-оол-дун аказы Балчыг ашак хөрөп орар чүве.

Эштир-Бора! Бо ат анаа-ла тыттып келбээң, Шаг-гыр-Бора! (караа шаңгыр мал) эштип тура, өдүр-кө-биле дөмөй турга. Ынча-гы үеде тывалар хемин бо-ла айт-биле кесер ужурга таваржыр турган.

Бир катан ачам элээп каш атыт Сымның-Арыг-жес кирип каан. Аалдар кайлагалар деп барганда, айттарын Сеп иштинде үн-дүр апарган. Ачам баш-таа кесек ашактар арттар-ын алактан кылаш яны-дыг ашактар кылаш «Э-мелешкен турганнар. Хем аажок улгакан, Улу-Хем-ниң ийи улуг алдыр турган чер. Бистин колхозтун би-чи оолдары база чыгып келген бис, алаакка семи-роон айттарын көркөпсө, муунукап турганмыс ол. Ашактар менн кий деп ал-дылар. Манай чедер бер-дим. «Манай эжиң сунуң Эштир-Бораның дилеп эк-кел, олгум. Бо айттар хор-жок хире-дир, хем аажок улгакан-дыр. Балчыг ашактың ийи ады база айттар аразында болгай, оларга дөмөй херек, көмөр үе келген-дир»— дей-дир. Ынан эжим сунуң аалы Кылаар-Кежиг үстүнде Кызыл-Чыраа алаанда ча-заанга чүве. Шавадыр чыдаалдыккан. Кызыл-Чыраа калы сен дэң, ка-раш дэң мен. Ша-даа четпээң Соок-Арыгын артын талазында үңгө орук-биле ыт-кушту эртип чоразы, халдып келдим.

Ашак өнүң даштында эжим чырып тур. Эжим Эштир-Бораны ту-дуп берди, мээң азымны баалап алды. Халдып кээ-римге, ашактар хемелеп ке-же берген, эрик кыдында менн манай турлар.

С. САРЫГ.

Краснояр крайның кадыкшыга албан черлерин чыл бүрдө хой миллион кижилер-ни хүдээп аң, амштандырып турар. Кара болган Азов далайларын хой чүс кило-метр эриктери, Кавказдың далайры, ар-жаан суглар ол крайның түрттүн кайтам-чык эки курорт зонамы болдурун.

Зонаның төвү—Сочи хоорай. Кара да-лайның чурумалдыг чараш эринде ол хоорай туруп турар. Субтропиктиг чымчак агаар, кайтамчык чаагай ногаан үнүштер,

Машстаның аржаан суглары хоорайның районун алдаржыдып турар. Амгы үеде Сочи-де 250 эмнегел-профи-лактиктиг албан черлери бар. Ынча ал-бан черлериниң саны чыл бүрдө көү-дөп турар.

ЧУРУКТА: Кара далайның эринде «Жемчужина» деп аалчарлар бажыны. Г. КАЛАЧЬЯННЫҢ ФОТОЗУ. СЭТА-ның фотохрониказы.

СОУУРГАКТАРГА КУКУРУЗА ШӨЛҮНДЕ ВУЛКАН

Чер кырында эң-не коргун-чуг болган күчүдүг болууш-кунарга вулканыраңгы частышкыны, оларның ходе-лишкын хаваржыры бил-дингир. Вулканың чазы те-винишкни оң чоок кавызында турар чоңга, дигир бойдука хемчээл чок улуз когаралды чедилер болуптур. Чыгылээрге, Сицилия ортулукта (Чер орту-зу далайда) Этна вулканын 1669 чылда частышкынының үезинде 50 хоорай база 300 суур изиг малаштан өрттөткөн калган.

Индонезияда Сумбава орту-дукта Тамбора деп вулкан «ошкен» деп санаттырып тур-ган. 1815 чылда ол хөөртен шимчеп эгелээ. Вулканын үндүр чашкан хүдү, оон 750 км. ыракта Борнео ортулукка бешин кылын шыгып кылдыр чачган. Ходелешкын үезинде вулкан чер кырыне 100 ми-лиард кубометр материялды үндүр октаан. Оон частыш-кынының түнелин чоңга кан-чар-даа аажок коргунчуг болган — ычанан 20 муң ки-жи хари угда чок болган.

Италияның девискээринде турар сурагыл Везувий деп вулкан бистин эраңгы эгелээ-нин бо хүнерге чедир 50 ажыг катан «ошжалыш» дой-луп, холдөп келген. Вулкан-нының саны хой. Чүгө оор-жум океанын долгандыр 300 ажыг ходелип турар вулкан

бар. Чыгыс Ява ортулукта 136 вулкан бар, оларның иш-тинде үстүнде айтканымыс Тамбора болган бүтү дегелей-де билдингир Кракатуа. Чүгө Камчаткада болгай Курида ортулуктарда 220 вулкан бар, оларның 60 хирез «тннып чыдар».

Вулкан деп сөстү дыңаан кижя бурзунуң караанга ко-нус хаваржып иши даг көстүп келер. Ындыр турар-даа ужу-луг, чүгө дөзгө вулканын күчүдүг чазы тевишкының үезинде чер хорткөткөдир Шак ийилг «жогаарларын» бешин дыка улуг болуп булу-рун кууузу чер кырында 6800 метр беликке көдүр-ген. Котопах деп вулкан 5900 м, Сангай 5410 м. Вул-канын аразында бели-биле дөрткү черде бистин Камчат-када Ключевская сопка — 4750 м.

Мексика чурттуг тараачын кижя калдыг каттырыныг байдалга таварышкан-дыр, кө-рүрер даан.

1943 чылдың январда Дно-исно Пулло (ол тараачын-ны ылачар алаар) кукуруза шөлүңгө ажаллап турган. Дүш чөөкшүлөй берген, ту-рупкан тараачын даштыны-биле ажаллап турган черинге олуруп алган. Улатпаанда ол

черинд кижя олурар арга чок кылдыр изип келген эскерин каан. Пулло ажалып тыппай берган. Моңо мурунда ка-жан-даа манча мундун бай-дал турбазыны ол сагынган.

Улатпаанда ажаллап турган шөлүңгө ортууздаан ыш аты-тып үңгөсүн көрүп каан, ол улам элелешкен. Ыш үңүп чылар черге халып че-ле берген, ол диаметри 5-7 см. хемчээлдеп, улуг күш-биле бус атыгыч үңүп чылар үттү эскерин каан.

Оң алгызы дыңаал, чо-гуунда ажаллап турган өөрле-ри чыгып келгенер. Олар шүптүзү бо кайгамчык бай-далды элелешкен магга хан-мааннар.

Хоорай чагыргазының чери-не медалепкенер. Олар анаа чедип келеш, корум-чурму-ну тургузуп, бүгү сонуургактар-ны ол черден ыраткан.

Чер улатпаанда тигеленип, көдүрүп үңүп келеш, частып эгелээң, агаарже даштар болган хул булгурун турган. Улатпаанда изиг кызыл от агып үңүп келген. Мурунда дески чытан шыге, улус ко-руп турда-ла, даг өзүп эге-лээ.

Уш хонганда ол даг 140 метр чедир көдүрүп берген, а бир чыл болганда оң бе-дин 430 метр чедер берген.

Мексика тараачын Пулло ычпап база бир чаа вулкан-ның төртүтүнүз тургусту-ганынын херечин болган.

Бо болган оон-даа өске бойдустан кайгамчык күчүдүг хат, чазы, дош менги, кошке, чынык дэң ышкыш болууш-кунарынын дугайында А. Му-рановтуң «Бойдустан анаа эес коргунчуг болуушкун» деп но-мундан сонуурган болуп.

А. КОНГАР, пединститут.

А х м е д Ланаачапович АРАКЧАА

1940 чылдан бээр СЭКП ке-жигүнү, республика (РСФСР) чергелг персоналдыг пенсио-нер Ахмед Ланаачапович Аракчаа аар болган үр үеде аараанынч сөөлүдө 64 хар-мынче чөөкшүлөп бар чоран намыланды. 1983 чылдың июль 15-те мөчөөн.

А. Л. Аракчаа 1920 чылда «Эрэн районун» Мөрөн суурга маалын араттыг өбүлээниг төрүттүнгөн. Бодунуң күш-ажылы амдыралын 1937 чылда башкы ажылы-биле эгелээ, революстуг амыктар-нын кожун организацион-нык кылды эргелекчесинге ажылдаан. ТАРН ТК-ның ча-нынга чыл хуусалыг курстар-ны 1941 чылда дооскан со-вүдө, ТАРН-ның Эрэн ко-жуун комитетиниң бирги се-кретарына депштиттерин, да-разында чылдарда Москвага Востокоселение институту-га, Тыва областың совнаршко-зынга өөрөгөн. 1946—1947 чылдарда партияның Кызыл колээ райкомунуң ийги се-кретарына, оң сөөлүдө үш чыл дугурунда — Эрэн рай-комунуң бирги секретарына ол ажылдаан. СЭКП ТК-ның чанынга ийи чыл хуусалыг ленинч курстары 1952 чылда дооскан сөөлүдө, партияның Кызыл хооромунуң ийги се-кретарына соңгукан болган аңаа үш чыл хире ажыл-даан. А. Л. Аракчаа 1955 чыл-дан 1963 чылга чедир СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги се-кретарына, Каз-Хем райком-нуң ийги, бирги секретары-на ажылдаан. А. Л. Аракчаа 1963 чылда Тыва АССР-ниң Министрлер Чогуудының ча-нында кинофаиль эргелени-ниң начальнигыне томулат-кан болган пенсияже үңгүже чедир ол албан-дуужаага ажылдаан.

Партияның область органи-зацияның чорутканы бүтү-ле албан-дуужаада ол дээндирган ажал-херекке бе-дик харыскалгыр болуп, аңаа бүтү күжүн, билин болган дуржулгазын берип келген.

А. Л. Аракчаа кичээлгелг, бодунуң чыгыш сагыш човаң-гыр кижя болуп, оң-биле ка-ды ажыдап келген бүтү ки-жилерге ат-алдарыг болган хүндүлсидиг чорган.

А. Л. Аракчаа хой-ининиң амдыралында илдепкейг кирип чоран, СЭКП обко-мунуң кежигүнүгө, улус де-путаттарының область Со-везиниң депутатына соңгуду-турган. Күш-ажылы Кызыл Тук орден-биле, «1941—1945 чылдарда Ала-чурттуң Улуз дайыннага эрес-маалыгтыг күш-ажыл дэң», «Эрес-маа-дырлыг күш-ажыл дэң» В. И. Ленинниң төртүтүнүн хүнү-лөд бээр 100 чылга тура-ка-биле Кызыл медал-биле болган Тыва АССР-ниң «Дээл Советиниң» «Према-ну-мун Хүндүлсид бижин-биле ол шаңнаткан.

Толептиг эживис, коммунист Ахмед Ланаачапович Аракчаа-нын дугайында чырыктымг тураскаал бистин чүрөктери-ныс келээде артар.

Болук эштери.

Редактор В. С. ШАРВАН.

ИЮЛЬ 16-ДА «НАЙЫРАЛ»: «Лесси» 9.30, «Джон Чисано» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киносборник» 9.30, «Полосатый рейс» 11.00, 12.40, 16.30, «Инспектор ГАИ» 14.40, 18.20, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Варварин дөң» 14.30, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Следствие с риском для жизни» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙЫГ»: «Каракумы, 45° в тени» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

СЭКП кежигүнү, респу-блика (РСФСР) чергелг персоналдыг пенсионер Ахмед Ланаачапович АРАКЧААНЫң

мөчөөнүн дугайын СЭКП Кызыл хоорому, Тыва АССР-иң Социал ханлы-рылга министрствозу, Ки-нофаиль талазы-биле ку-руне комитети ханы ка-жымал-биле лынагыш-паан, оң төрөдериңге болган чөөк кижилеринге кажымалды илергелдеп тур.

Т. ДАМДЫН. ОКТЯБРЬ — НАЙЫРАЛ

Дерзикаарны чылча шапкаш
Депшигени чедип алган
Тендиз дивейн хөгжүп олар
Дескени турбас күштүг чон бис.
Куруккан чер өңүн солуп,
Кудай дээрин эргий ушкан,
Аас-кежик, хостаалганыч
Актыг шерин — чоладугар бис.
Адым мунган моол чоңга

Айга чедир чагын берген,
Амдырал-чуртаалганыч
Апшас хүнүн бодаркатан —

Октябрь чурту — Кызыл Москва
Улаан-Батор думалыг-даа.
Оймас аалар бүрөп шыккан,
Ушкажыпкан маалдырлар бис!
Ажыл-ишке, демиселге
Артык күжү шыгалтыгынган
Моол-совет найыралды
Боогдай тудар күчү-даа чок!
Очулдурган О. СУВАКПИТ

ТИОМЕНЬ ОБЛАСТЬ. Театр коллективтеринде гастроль чейи эгелээ. Тобольдуң ийи театрыны гастрольдары болуп дег турар. Оон ийи болуу «Петр Шлеа» теплоход-биле Ыбракмы Соңгу чүктүг районнарыне чанчыл болган аян-чорук кылып чоруккан. Барыин Сибириниң Обь болган өскө-дө хемчээлд артер. Коллективтиң репертуарында—орус, совет болган даштык авторларныч чогаалдарындан турус-каны шижер. Олар боттарыныч шижалер Нижнеартовский, Стрессовский, Сургуттуң, Нефтегазскийниң болган нефть тымжылыны өскө-даа улуг төөтөриниң ажал-ишчилеринге сонуургалып көргүзөр. Ханты-Манси болган Ямал-Ненец автономнуң окруттарыны ырак районнарыга геологтар-биле, башкылар болган ашчылар-биле артистер база ужуражыр.

ЧУРКУТА: Тобольдуң ийи театрыны артистери. И. САПОЖКОВТУҢ ФОТОЗУ. СЭТА-ның фотохрониказы.

Редакцияның адрези:

667000. Кызыл. Шетинки болган Кравченко кулумчуу бажың № 3 Те-лефоннары: Редакторун 2-24-63, редакторун ораласчыларытын 2-35-24, 2-23-54, харымчалгалыг секретарынын 2-23-33, секретариатын 2-23-31, партияны амырал болган уагупур кизистерини 2-31-71, пропаганда болган совет тургузуз кизистерини 2-37-13, чагаа кизилерини 2-41-27, информация кизилерини 2-22-60, кулагура кизилерини 2-23-54, көдөз ажыл-агый кизилерини 2-21-47, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, созуу келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-иң Ном үндүрер чер, полиграфия болган пом садмыны хөөрөнтөриң талазы-биле куруне комитетиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинки болган Кравченко кулумчуу, бажың № 1).

Солун неделяда 6 катан үнөр.

Чатыр № 1064.

ТС—01301